

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ландшафтознавство

галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійні програми: Середня освіта (Географія. Біологія та здоров'я людини) та Середня освіта (Географія. Англійська мова)

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Ландшафтознавство
Викладач	Мащенко Ольга Миколаївна
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/kolektyv-kafedry
Контактний тел.	0993783294
E-mail:	mashchenko1960@gmail.com
Консультації	Консультації проводяться у середу о 12:30 год. групові або одноосібні.

Анотація до дисципліни

Курс “Ландшафтознавство” складається з двох розділів: «Глобальний та регіональний рівні комплексної організації природи Землі» та «Локальний рівень комплексної організації природи Землі». При вивченні курсу студенти отримують ґрунтовні знання з ландшафтознавства: умови формування, склад, властивості, закономірності географічного поширення, антропогенні зміни при господарському використанні природних ландшафтів. Значна увага приділяється класифікаціям та характеристиці природних ландшафтів та їх антропогенних модифікацій.

Міждисциплінарні зв'язки: Ландшафтознавство тісно пов'язане з такими географічними дисциплінами як загальне землезнавство, геоморфологія, географія ґрунтів, геоботаніка, картографія, а також з геологією та екологією. Дослідження вищезазначених наукових дисциплін є необхідними для глибокого розуміння закономірностей формування ландшафтів на регіональному та локальному рівнях. Екологія допомагає визначити ступінь і характер антропогенного впливу на природні комплекси та з'ясувати їх екологічні проблеми.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу «Ландшафтознавство» - сформувати знання про глобальний, регіональний та локальний рівень комплексної організації природи Землі та антропогенний вплив на ландшафти. Головною задачею вивчення дисципліни є формування у студентів системи ландшафтознавчих знань, що відповідали б сучасним вимогам до рівня підготовки вчителя географії.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік викладання	2023/2024
Освітній ступінь	бакалавр
Курс навчання	3
Семестр	5
Формат курсу	очний/ заочний

Обов'язкова /вибіркова	обов'язкова
Кількість кредитів/годин	4/120
Кількість розділів	2
Форма контролю	залік
Лекції	24
Лабораторні заняття	24
Самостійна робота	72

Тематичний план вивчення дисципліни

Розділ 1 Глобальний та регіональний рівні комплексної організації природи Землі

Тема 1. Комплексні поняття глобальної організації природи Землі

Поняття про геосистеми та природні комплекси. Глобальні, регіональні та топологічні (локальні) природні комплекси. Об'єкт вивчення ландшафтознавства, його місце в системі наук про Землю та серед географічних наук. Предмет і завдання курсу. Співвідношення основних понять, що відображають глобальний рівень організації природи Землі (географічний простір, географічна оболонка, біосфера, ландшафтна сфера).

Тема 2. Регіональні природні комплекси

Фізико-географічне районування (регіональний рівень диференціації географічної оболонки). Поняття про фізико-географічний регіон та принципи фізико-географічного районування. Одиниці фізико-географічного районування. Зональний ряд одиниць районування: географічний пояс - природна зона - природна підзона. Періодичний закон географічної зональності. Азональний ряд: материк - фізико-географічний сектор - фізико-географічна країна - фізико-географічна провінція - фізико-географічна область. Висотна поясність. Зонально-азональна одиниця районування - фізико-географічний район.

Змістовий модуль 2. Локальний рівень комплексної організації природи Землі

Тема 3. Ландшафтний рівень диференціації географічної оболонки

Загальне, типологічне й регіональне тлумачення поняття ландшафт. Компоненти ландшафту, їх поділ на інертні, мобільні та активні. Чинники ландшафтоутворення: радіаційний, циркуляційний, тектонічний, часу, антропогенний тощо.

Морфологічні одиниці ландшафту: фації, урочища, місцевості. Фація - найбільш однорідний елементарний природний комплекс. Чинники фаціальної диференціації. Типологічна класифікація місцеположень фацій.

Групи елювіальних, супераквальних та субаквальних фацій.

Урочища, чинники їх обособлення. Основні й другорядні, домінантні та субдомінантні урочища. Прості й складні урочища.

Функціонування динаміка і розвиток ландшафтів. Часовий аспект структури ландшафту. Інваріант ландшафту. Функціонування ландшафту. Вологообмін, мінеральний обмін (геохімічний кругообіг), енергообмін у ландшафті. Біогенний обіг речовин.

Поняття динаміка ландшафту. Сукцесійні зміни, внутрішньовікові та понадвікові ритми. Стійкість та саморегуляція ландшафту. Розвиток ландшафту під впливом зовнішніх факторів та саморозвиток. Релікти, консервативні та прогресивні елементи в ландшафті.

Тема 4. Класифікації природних ландшафтів

Класифікація природних ландшафтів. Таксономічні ступені класифікації ландшафтів. Тип ландшафту та його класифікаційні ознаки. Поняття про коефіцієнт континентальності. Серії типів ландшафтів за теплозабезпеченістю та ряди типів ландшафтів за вологозабезпеченістю. Закономірності розміщення типів ландшафтів Землі. Підтипи, класи, підкласи та види ландшафтів Землі. Ознаки гумідних, семигумідних, семиаридних, аридних та екстраридних типів ландшафтів. Ознаки окремих типів ландшафтів за теплозабезпеченістю на прикладі антарктичних, субарктичних, бореальних, суббореальних, субтропічних, тропічних та екваторіальних ландшафтів.

Тема 5. Ландшафти, змінені під впливом діяльності людини

Ландшафти, змінені під впливом діяльності людини. Основні чинники нестійкості ландшафту до антропогенних впливів. Фактори стійкості ландшафтів до антропогенних впливів. Поняття про антропогенні модифікації локальних природних комплексів. Види ландшафтів за ступенем антропогенної трансформації. Поняття культурний ландшафт. Принципи організації культурного ландшафту. Поняття про антропогенний ландшафт. Основні класи антропогенних модифікацій ландшафтів. Антропогенна трансформація та зумовлені нею екологічні проблеми в селитебних, сільськогосподарських, сакральних і тафальних ландшафтах.

Політика дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни потребує: виконання тестових завдань, самостійної роботи тощо; підготовки до практичних занять; робота з інформаційними джерелами, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури.

Підготовка та участь у практичних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з

відповідної теми; вивчення конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі тощо.

Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття, а саме: теоретико-методологічні засади та методи ландшафтознавства. Розв'язання лабораторних завдань повинно як за формою, так і за змістом відповідати вимогам, що висуваються до вирішення відповідного завдання, свідчити про його самостійність, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу. Під час контрольних заходів забороняється використовувати джерела інформації, усні підказки, письмові роботи інших осіб, друковані книги, методичні посібники, телефони, планшети. Забороняється користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням.

Академічна доброчесність

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять приклади можливої академічної недоброчесності. Неприпустимо надавати для оцінювання письмову роботу, підготовлену за участю інших осіб. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Система оцінювання та вимоги

Поточний контроль навчальних досягнень здійснюється протягом семестру. Результати (кількість набраних балів фіксує викладач.

Використовуються такі форми поточного опитування: усна відповідь за лекційними матеріалами, тестування, контрольна робота з відкритими питаннями, заслуховування повідомлень студента з довідковою інформацією, реферати, створення презентації з її обов'язковим показом та повідомленням, участь у обговоренні питань для контролю знань на лабораторних заняттях.

Поточний контроль відображає поточні навчальні досягнення студента в освоєнні програмного матеріалу дисципліни і спрямований на необхідне корегування самостійної роботи студента. Сюди входить: методи усного контролю – бесіда, розповідь, доповідь студента, роз'яснення, відповіді на запитання. Усний контроль проводиться майже на кожному занятті в індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі. Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи у комплексному контролі знань, доводить їх до відома студентів на початку вивчення навчальної дисципліни. Результати поточного контролю є складовою визначення підсумкової оцінки і враховуються науково-педагогічним працівником при визначенні підсумкової оцінки з даної дисципліни. До

поточного контролю також відноситься виконання лабораторних завдань, бали за які враховуються у підсумкову оцінку.

При контролі виконання завдань, які винесені для самостійного, опрацювання, оцінці підлягають: самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; вміння застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; написання рефератів; підготовка доповідей, презентацій тощо. Результати самостійної роботи фіксуються в журналі обліку роботи викладача. Бали, набрані студентом за виконання завдань з самостійної роботи, додаються до суми балів, набраних студентом з інших видів навчальної роботи з дисципліни.

У кінці семестру проводиться підсумкова контрольна робота. До контрольних заходів допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються «незадовільно» незалежно від причини. Відпрацювання контрольного заходу є обов'язкова.

Вид контролю – залік. Семестровий залік - це форма підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр. Залік виставляється викладачем автоматично за умови, якщо студент виконав усі види навчальної роботи, які визначені робочою програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка обраховується в кінці семестру як сума балів за виконання всіх видів робіт. Враховуються бали набрані на поточному тестуванні, самостійній роботі та бали підсумкового контролю. Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Структура проведення семестрового контролю відображається та доводиться до відома студентів на першому занятті.

Для студентів заочної форми навчання підсумковий контроль проводиться в період заліково-екзаменаційної сесії за обов'язкової присутності студента. Для складання підсумкового контролю студентами заочної форми навчання розробляються тести або контрольні роботи з відкритими питаннями. Відповідно до вимог, об'єктивна оцінка рівня знань з боку викладача здійснюється наступним чином: під час складання заліку з дисципліни кожен студент отримує завдання (тест або контрольну роботу). До залікової оцінки включається виконання самостійної роботи студента, яку він отримав під час попередньої сесії. Форма проведення: письмово-усна.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з ландшафтознавства; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами

	застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання лабораторних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом з географії ландшафтознавства.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні лабораторних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Критерії оцінювання самостійної роботи студента

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
40-36	надійно засвоїв програмний матеріал, що відведений на самостійне опрацювання; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає, пов'язує теоретичні знання з практичними навичками та вміє обґрунтувати прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних завдань. При цьому студент не має утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, демонструє володіння різноманітними методами і прийомами наукового дослідження, виявляє знайомство не тільки з навчальною, але й монографічною та іншою довідковою літературою.
35-30	твердо знає програмний матеріал, що відведений на самостійне опрацювання, грамотно й по суті викладає його; не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних завдань, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача.

29-24	має знання лише основного програмного матеріалу, що відведений на самостійне опрацювання, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних завдань.
23-1	не знає більшої частини програмного, що відведений на самостійне опрацювання, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.

Розподіл балів , які отримують студенти

Поточний контроль					Сума
РОЗДІЛ 1		РОЗДІЛ 2			
T1	T2	T3	T4	T5	60
10	15	10	15	10	100
Контроль самостійної роботи					
8	8	8	8	8	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Воловик В.М. Ландшафтознавство. Курс лекцій. Навч. посібник. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2018.
2. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства: підручник / Сергій Володимирович Міхелі. — Київ – Кам'янець-Подільський: Абетка Нова, 2002. — 184 с.
3. Мащенко О.М. Основи ландшафтознавства. Навчальний посібник / Ольга Миколаївна Мащенко. – Полтава: ПНПУ, 2010. – 86 с.
4. Мисник Г.А. Основи меліорації і ландшафтознавства / Г. Мисник, Б. Куліковський. — К.: Інкос, 2005. — 465 с.

Додаткові

1. Міхелі С.В. Українське ландшафтознавство: витoki, становлення, сучасний стан: Монографія. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014.
2. Петлін В. М. Системна природнича географія. - Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2011.
3. Гриневецький В.Т. Про закон ландшафтної організованості географічної оболонки / В.Т. Гриневецький // Український географічний журнал. — 2007. — №2. — С. 65-74.
4. Денисик Г.І. Лісополе України / Григорій Іванович Денисик. — Вінниця : Тезис, 2001. — 284 с.
5. Гуцуляк В.М. Основи ландшафтознавства.- Чернівці, 1994.
6. Кізюн, А. Г. Сільські ландшафти Поділля: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.11 "Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів" / Алла Григорівна Кізюн ; Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. – К., 2011. – 20 с.
7. Ландшафти і сучасність: [зб. наук. Праць / відп. ред. Г.І. Денисик]. — Київ – Вінниця: Гіпаніс, 2000. — 289 с.
8. Руденко Л. Г. Ландшафтне планування та його роль у вирішенні завдань сталого просторового розвитку України / Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк // Український географічний журнал. – 2012. – № 1. – С. 3–8.
9. Теоретичні, регіональні, прикладні напрями розвитку антропогенної географії і ландшафтознавства: матеріали II Міжнародної наукової конференції 5 – 8 жовтня 2005 р. / МОіНУ, Українське географічне товариство, В ДПУ, КТУ. — Кривий Ріг: видавничий дім, 2005. — 214 с.
10. Екологічна безпека агроландшафтів України / [голов. ред. Т. В. Тимочко]. – К. : Аспект-Поліграф, 2014. – 28 с.
11. Рябоконт О. В. Натурально-антропогенні ландшафти Поділля: структура, класифікація, оптимізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. географ. наук : спец. 11.00.11 "Конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів" / Ольга Володимирівна Рябоконт ; Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. – К., 2015. – 20 с.

Інтернет-ресурси

1. Воловик В.М. Ландшафтознавство. Курс лекцій. Навч. посібник. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2018. (<http://library.vspu.net...>).
2. Гродзинський М.Д., Савицька О.В. Ландшафтознавство . Підручник. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. (<https://www.twirpx.com/file/1560338/>).
3. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство: Теорія і практика: Навчальний посібник / В.М. Гуцуляк. - Чернівці: Книги - XXI, 2008.
4. А. Мельник. Розвиток ландшафтознавчих ідей і ландшафтознавства в Україні. Сайт ЛНУ ім. І. Франка:
5. Ландшафтознавство як наука. Сайт «Географіка»: http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/landshaftoznavstvo/landshaftoznavstvo_jak_nauka/62-1-0-811
6. А. Мельник. Розвиток ландшафтознавчих ідей і ландшафтознавства в Україні. Сайт ЛНУ ім. І. Франка: <http://www.lnu.edu.ua/faculty/geography/Publik/Period/visn/31/MELNYK~2.DO>
7. Г. Денисик. Антропогенне ландшафтознавство: витоки, становлення, перспективи розвитку. Сайт «Еврика»: http://evrica.org.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/2221/96100_Denisik_G.pdf?sequence=1
8. Підтримка динамічної рівноваги природних ландшафтів. Роль геоекології в оптимізації геоекосистем. Сайт «Studentam.net.ua»: <http://studentam.net.ua/content/view/5799/129/>
9. Культурний ландшафт. Сайт «Вікіпедія»: http://uk.wikipedia.org/wiki/Культурний_ландшафт
10. Антропогенна динаміка ландшафту. Стійкість ландшафту. Сайт «Ua-referat»: http://ua-referat.com/Антропогенна_динаміка_ландшафту